

ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΥΣΤΡΑ

Αιμιλία Μπακούρου
Αρχαιολόγος

Παρή Καλαμαρά
Αρχαιολόγος

Έλια Βλάχου
Μουσειολόγος

1. Αποψη της πτέρυγας του παλαιού επισκοπικού μεγάρου, στο οποίο φιλοξενείται το Μουσείο Αρχαιολογικού Χώρου Μυστρά.

Το Μουσείο του Μυστρά βρίσκεται εντός του αρχαιολογικού χώρου και στεγάζεται σε δωρόφο πέτρινο κτίριο του 1754, που αποτελούσε πτέρυγα του παλαιού επισκοπικού μεγάρου. Οργανώθηκε το 1951, από τον τότε επιμελητή αρχαιοτήτων Νικόλαο Δρανδάκη. Το 2001, με την ευκαιρία της μεγάλης επετειακής έκθεσης «Ωρες Βυζαντίου: Η πολιτεία του Μυστρά», σχεδιάστηκε η επανέκθεσή του, με σκοπό το βασικό εκθεσιακό σενάριο να διατηρηθεί και μετά το πέρας της έκθεσης και την αντικατάσταση των επί δανεισμό εκθεμάτων από αντικείμενα αρμοδιότητας της 5^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων¹.

Μουσειολογικό πρόγραμμα

Το θέμα που εικονογραφείται στο Μουσείο, με τίτλο «Βυζάντιο και Δύση, η εμπειρία ενός υστεροβυζαντινού αστικού κέντρου», ανιχνεύει τις ποικίλες και αμφίδρομες σχέσεις που ανέπτυξε το Βυζάντιο με τη δυτική Ευρώπη τους τελευταίους αιώνες της Αυτοκρατορίας, μέσα από το παράδειγμα του Μυστρά, πρωτεύουσας του δεσποτάτου του Μορέως. Το μουσειολογικό πρόγραμμα αναπτύσσεται σε τρεις ενότητες: α. πολιτική ιδεολογία και καλλιτεχνική δημιουργία, β. καλλιτεχνική παραγωγή στον Μυστρά, γ. η αμφίσηση, στοιχείο πολιτισμικής ταυτότητας.

Στην πρώτη ενότητα προσεγγίζεται η έννοια της «οικουμενικής» αυτοκρατορίας, ως όραμα που κληροδοτήθηκε σε Ανατολή και Δύση, ακόμα και μετά τη διάσπαση του 375 μ.Χ. Εδώ παρουσιάζεται η ανάγλυφη πλάκα του Μυστρά με παράσταση της «Ανάληψης του Μεγάλου Αλεξάνδρου», που εμπνέεται από το *Μυθιστόρημα του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, έργο εξαιρετικά δημοφιλές στο Βυζάντιο και τη μεσαιωνική Ευρώπη. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης «Ωρες Βυζαντίου», η ενότητα αυτή ήταν αφιερωμένη στις «Πνευματικές μορφές του Βυζαντίου και την επιρροή τους στη δυτική σκέψη», με αναφορά στον καρδινάλιο Βησσαρίωνα, που έζησε στον Μυστρά πριν πάει στην Ιταλία, και παρουσίαση δύο χειρογράφων της βιβλιοθήκης του, που φυλάσσονται σήμερα στην Biblioteca Marciana της Βενετίας.

Η δεύτερη ενότητα ανιχνεύει δυτικές επιδράσεις σε στοιχεία της καλλιτεχνικής παραγωγής της περιοχής του δεσποτάτου, όπως διαφαινονται σε λεπτομέρειες των αναγλύφων που εκτίθενται: μονογράμματα δεσποτών, που θυμίζουν δυτικά οικόσημα, συμπλήρωμα της δυτικής πριγκιπισσας «Ζαμπέας ντε Λεζάνω» (Isabelle de Lusignan), διακοσμητικά κρινάνθημα σε μωμάρινο προσκυνητάρι με παράσταση έθνου του Χριστού. Παράλληλα τονίζεται η συνέχιση της τοπικής βυζαντινής παράδοσης, μέσα από εικονογραφημένα χειρόγραφα της συλλογής Ιεράς Μητροπόλεως Μονεμβασίας και Σπάρτης.

Η τρίτη ενότητα, τέλος, είναι αφιερωμένη στην καθημερινή ζωή, και συγκεκριμένα στην αμφίεση. Εντοπίζονται δυτικές επιρροές στη γυναικεία μόδα, ενώ το ανδρικό βεστιάριο της αρχουσας τάξης εξακολουθεί να καθορίζεται από το βυζαντινό τυπικό. Εδώ, το έκθεμα-φόρος είναι το σπάνιο ενδυματολογικό σύνολο των υστεροβυζαντινών χρόνων, από ταφή στην Αγία Σοφία του Μυστρά, που επανεκτίθεται για πρώτη φορά μετά τη συντήρησή του στο Μουσείο της Γενεύης²: στο κέντρο της αίθουσας παρουσιάζεται το εξωτερικό φόρεμα και το εσωτερικό υποκάμισο νεαρής γυναίκας, η κόμη της και τμήματα των υποδημάτων της. Η ενότητα συμπληρώνεται και από άλλα στοιχεία ένδυσης και υπόδησης, καθώς και ποικίλα εξαρτήματα αμφίεσης και καλλωπισμού (σκουλαρίκια, δαχτυλίδια, βραχιόλια, πόρπες, κομπίνα).

Μουσειογραφική προσέγγιση

Το κέλυφος του ιστορικού κτιρίου που φιλοξενεί το μουσείο διατηρείται αναλλοίωτο, ενώ τα δομικά του στοιχεία, ανοίγματα και τόξα, αναδεικνύονται και ενοποιούνται με τη χρήση του φυσικού σοβά στους τοίχους, σε τόνους της άμμου, σε συνδυασμό με τις πλάκες από πωρόλιθο που καλύπτουν το δάπεδο και τα βάθρα των εκθεμάτων.

Ένα δεύτερο κέλυφος δημιουργείται από τις μεγάλες διάφανες κρυστάλλινες επιφάνειες που αποτελούν το φόντο πίσω από τα βάθρα με τα εκθέματα και σηματοδοτούν τις τρεις χωροενότητες, με διαφορετικό χρώμα για κάθε ενότητα, οριοθετώντας το καθαρά εκθεσιακό πλαίσιο. Κάθε ενότητα συνοδεύεται από μια γενική πληροφοριακή πινακίδα και πινακίδες-ταυτότητες των επιμέρους εκθεμάτων ή ομάδων εκθεμάτων.

Οι διαστάσεις και η κατασκευή των βάθρων ποικίλλουν, ανάλογα με τη χρήση, τη νοηματική υπόσταση, τις διαστάσεις και τις προδιαγραφές συντήρησης και ασφάλειας των αντικειμένων. Έτσι, για παράδειγμα, το ύψος τοποθέτησης των γλυπτών υπενθυμίζει την αρχική τους χρήση: η ανάγλυφη εικόνα του Χριστού τοποθετείται σε υπερυψωμένο βάθρο, οι πλάκες της ψευδοσκαρφοφάγου με τα μονογράμματα χαμηλότερα, ενώ το επιστύλιο με το συμπλήρωμα της Ζαμπέας λίγο ψηλότερα.

Στην ενότητα της αμφίεσης, το κεντρικό έκθεμα διατάσσεται κλιμακωτά: τα ενδύματα βρίσκονται πιο ψηλά από τα υποδήματα και χαμηλότερα από την κόμη. Επιπλέον, από τα δύο

υπερκείμενα φορέματα της γυναίκας, ο εξωτερικός χιτώνας τοποθετείται ελαφρώς υψηλότερα από το εσωτερικό υποκάμισο. Πρόταση αναπαράστασης του εξωτερικού φορέματος και του υποδήματος συνοδεύει το έκθεμα.

Τα κοσμήματα συσχετίζονται με απεικόνιση ανδρικής και γυναικείας μορφής, ώστε να αντανακλάται η θέση τους στο ανθρώπινο σώμα κατά τη χρήση τους.

Ός προς το φωτισμό, το φυσικό φως αποκλείεται, λόγω των προδιαγραφών συντήρησης των εκθεμάτων. Τα παράθυρα έχουν εσωτερικά ξύλινα κουφώματα. Ο τεχνητός φωτισμός είναι κυρίως σημειακός και παραμένει σε χαμηλά επίπεδα (περίπου 50 lux). Η πηγή του βρίσκεται στην οροφή, όπου έχουν τοποθετηθεί κινητά σποτ σε ράγα, με πλήρως ελεγχόμενη ακτινοβολία, θερμότητα και φωτεινότητα.

2. Άποψη της αίθουσας στην οποία παρουσιάζεται η ενότητα της καλλιτεχνικής παραγωγής.

3. Ενόητο καλλιτεχνικής παραγωγής: το επιστόλιο της «Ζαμπές ντε Λεζάνω» και η ψευδοσφραγίδα του Μανουήλ Καντακουζηνού.

Ο εκθεσιακός χώρος διαθέτει κλιματισμό που διασφαλίζει σταθερές συνθήκες σχετικής υγρασίας (50-55%) και θερμοκρασίας (18-20 °C). Ειδικότερα για τις προθήκες των χειρογράφων, υπάρχει επιπλέον εσωτερικός μηχανισμός ρύθμισης της υγρασίας. Στην είσοδο του κτιρίου, ένας προθάλαμος απομονώνει το Μουσείο από τις εξωτερικές συνθήκες θερμοκρασίας, υγρασίας και φωτισμού, και διασφαλίζει τη σταθερότητα των επιθυμητών συνθηκών που επιτυγχάνονται με τον κλιματισμό της αίθουσας.

5. Ενόητη αμφίεση: το ενδυματολογικό σύνολο (υποδήμοιο, εξωτερικός χιτώνας, υποδήματα, κόμη) και η αναπαράσταση του εξωτερικού ενδύματος και του υποδήματος.

4. Αποψη της αίθουσας στην οποία παρουσιάζεται η ενόητη αμφίεση. Στο βάθος διακρίνονται οι προθήκες των κοσμημάτων.

Στο ισόγειο του κτιρίου αναπτύσσεται χώρος βοηθητικών λειτουργιών του Μουσείου. Ο χώρος εξυπηρετεί τη γενική πληροφόρηση των επισκεπτών, χάρη σε μια περιμετρική ξύλινη κατασκευή με ενσωματωμένο πάγκο όπου ο επισκέπτης μπορεί να συμβουλευτεί διάφορες εκδόσεις σχετικές με τον Μυστρά και το Βυζάντιο, προθήκες όπου εκτίθενται τα πωλητέα είδη και δυο υπολογιστές συνδεδεμένους με αναδιπλούμενη οθόνη, όπου προβάλλεται cd-rom σχετικό με την έκθεση. Ο χώρος λειτουργεί και ως αίθουσα προβολών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Το Μουσείο του Μυστρά αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση μικρού μουσείου αρχαιολογικού χώρου, του οποίου ο πρωταρχικός ρόλος είναι να λειτουργεί συνοδευτικά-συμπληρωματικά σε σχέση με το χώρο στον οποίο βρίσκεται: μέσα από ένα σύστημα αμφιδρομών παραπομπών, φιλοδοξεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες των επισκεπτών για προσανατολισμό, πληροφόρηση και καλύτερη κατανόηση της καστοπολιτείας του Μυστρά.

Σημειώσεις

1. Μουσείο Αρχαιολογικού Χώρου Μυστρά, 5η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Σπάρτης, τηλ.-fax: 07310-83377, δικτυακός τόπος: <www.culture.gr>, e-mail: <protocol@seba.culture.gr>. Μουσειολογικό-μουσειογραφικό πρόγραμμα: Γενική επίμελεια: Αιμιλία Μπακούρου, διευθύντρια 5ης ΕΒΑ, δρ Παύλη Κολαμαρά, αρχαιολόγος Τμήματος Μουσείων της ΔΕΜΜ, Έλσα Βλάχου, μουσειολόγος 5ης ΕΒΑ. Επιστημονικοί συνεργάτες: Άγγελική Μέζα, Παναγιώτης Περιδικούλας, Γιάννα Κατσουγκράκη, Λυγερή Νικολακάκη, αρχαιολόγοι 5ης ΕΒΑ. Σχεδιασμός εκθεσιακών χώρων/κατασκευών: Stage design office, Σταύρος Παπαγιάννης, Γιώργος Κυριαζής και συνεργάτες. Συντήρηση εκθεμάτων: Αργυρώ Καλού, Νίκος Γιάννης, Άγγελική Σταματελοπούλου, συντηρήτρις 5ης ΕΒΑ, Μαρία Φιλίππου, συντηρίτρια ΒΧΜΑ, Αλεξάνδρα Φιλιππί, συντηρίτριάς Μουσείου Ιστορίας και Τέχνης της Γενικής Φωτογραφίας άθροισ: Β. Γεωργιάδης.
2. Βλ. Π. Κολαμαρά, «Ένα πλούσιο ενδυματολογικό σύνολο από τον Μυστρά», Αρχαιολογία και Τέχνες 83 (2002), σ. 8-13.